

РЕЦЕНЗИЯ

За дисертационния труд на „Проективната онтология и грижата като мъдрост“ на проф.д-р Веселин Христов Дафов, Катедра „Философия“, Философски факултет, СУ „Св. Климент Охридски“

1. Данни за дисертанта и процедурата

Познавам колегата проф. д-р Веселин Дафов повече от 20 години от времето, в което беше докторант, от срещи на конференции в Китев и други философски форуми. Слушал съм негови публични представяния по темата за онтологизациите на предишен празник на Философския факултет в СУ „Св. Климент Охридски“, преглеждал съм негови публикации. Имам високо мнение за него като професионалист и водещ изследовател в областта на онтологията и философията в традицията на Хегел, достоен продължител на делото на проф. Александър Андонов в теоретичен план и в практически - на обученията в програмата „Философия за деца“. Завършил е висшето си образование по философия в периода 1992-1997 г., след това е докторант, защитил е докторат през 2002 г. по темата „Мислещо и действителност“, от 2018 г. е професор. От 2023 г. е ръководител на Катедра „Философия“.

Процедурата и насочването към публична защита е реализирана в Катедра „Философия“ в пълно съответствие с разпоредбите на закона и „Правилника на придобиване за научните степени и звания“ на СУ „Св. Климент Охридски“.

2. Описание на съдържанието на дисертационния труд и публикациите към него

Дисертационния труд е с обем 498 страници. Състои се от увод, въведение, шест части, заключение и обща библиография. Общата библиография в размер на около 25 страници включва внушително число източници на български, английски и руски език. Тя разкрива

забележителната му ерудиция и познаване на философската традиция по темата, както и на съвременните философски дискусии.

Развитието на идеята за проективна онтология дава възможност на автора да открие отправна точка за интегриране на историко-философските епохи („големите преходи на онтологията“) и за открояване на реалността на проектното философстване като грижа за самото ставане на философското. Проф. Дафов се позовава на прокараната в книгата му „Ставания и направи“ разлика между онтологическо знание, онтологическо изследване и онтологически проект. Той обосновава настоява, че идеята за проективна онтология е научно-приложно постижение. В очертаната академично-проективна перспектива се установява връзката между групова работа, индивидуална работа (философско консултиране с деца и възрастни), работа, насочена към организации (философско консултиране и проективно онтологизиране на събития, явления, иновативи, продукти и услуги). Това позволява да се изведе проективната онтология като самото битие на проекта - създаване на условия за възникване на една субектност (общност, заедност, съборност), израснала от автономни творчески субектности, които взаимно се признават като такива.

Така очертаната перспектива от проф. Дафов води неговото изследване към разкриване на действителните възможности на философията като мъдрост, знание и действие по отношение не само на индивида, но и на социалния свят. Проективната онтология е единство на мислене и действие и това придава актуалността на дисертационния труд като един иновационен проект за „работеща“ философия.

В увода той заявява, че разработките му се основават на разбирането за философско-онтологично проектно мислене, което никога не пропуска, че за да е мислене, то винаги е действително, основано на действия. Прокарана е разлика между субектните ставания с оглед самоучастието на субектното и предметните ставания според степента на определеност на битието.

Проследеният исторически екскурс преминава през различни проективни определености като философското занимание през античността, философското аргументиране през средновековието и ренесанса, акцент върху философското изследване и метода в епохата на Новото време, за да стигне до идеята за философията като изследваща общност през 20ти век.

В Глава първа се представя онтология на субектността, на мислещата субектност (разумността) и на проектната субектност, които са в отношение на породени една от друга. За целта се преминава накратко от най-неопределеното ниво – на наличното битие, показват се главните преходи в онтологията и се стига до субектността и разумното (мислещото). Големите преходи вървят от наличното към същността и изявата, и после към субстанцията с нейните модуси или дуалистичност, и от същност, субстанциалност (обектност) към субектност. В първата глава на основата на историко-философски анализи върху немската идеалистическа философия и по-съвременни философски концепции проектното се обосновава като грижата, отговорността, ангажимента за съборността на творците, превръщане в общност на творчески субекти.

Във втората глава на дисертацията са разгледани ситуации и проблеми, породени от практико-академично-приложна – т.е. проективна - работа на автора по конкретни теми, отнасящи се до реалното взаимодействие на сесията, като водещ феномен на проектното субектно. Главното внимание в тях е насочено към онтологизирането на проектността в субектността, до която те се отнасят – сесията, включително и дигиталната такава. Авторът прави оправдана уговорка, че не може да претендира за каквато и да е систематичност, пълнота, ценностно подреждане и завършеност. Предлага се типологизация на субектните реалности и съответстващите на тях консултативни грижи и практики. Като се има предвид водещото положение в онтологията на философските сесии, тук се обсъждат предимствата и хоризонтът, които се откриват пред философията и философстването през

онтологията на проектизираща (създаваща, твореща) общност. Различават се онтологите на от една страна - изследването, и от друга страна - на проектното.

В тази част авторът застъпва тезата, че изкуственият интелект (ИИ) ни предоставя възможности за усилване на мисленето през разширяване и усилване на неговата органика, но все още не се отнася до собствено субектния характер на мислещото, като снемачо всеобщо противоречивото на собствената си действителност.

Авторът се обръща в тази глава и към субектно-онтологическите основания на творчеството, една от любимите теми на неговия учител проф. Андонов. Целта е да се покаже как творческата субектност е именно такава, доколкото в своето самосъздаване получава новото от нищото. Интерес представлява и разграничаването в този контекст на два момента в осмислянето на изкуствения интелект: този, който се отнася до отделния човек и отнасящ се до гражданското, социалното у човека. Вторият се отнася до социалните субектности, но по-специално – до органиката, тъканта на т.нар. „интерсубективни реалности“.

Третата част на дисертационния труд е посветен на социалните и гражданските измерения на проектността като мъдрост. Дафов отбелязва, че именно в общностното, в гражданствеността, философската и онтологическата проективност намират своята най-голяма стойност като приложимост и полезност. Именно тук от водещо значение е фигурата на мъдрия, който успява да примири всички знаещи и всички можещи с недостатъчността на тяхното знание и умение. Проективната онтология се грижи за ставането на всяко знание и всяко умение и точно в това се изразява и грижата за мъдростта. Отиването на философията отвъд вече станалото, наличното, се реализира и идеята за грижата за мъдростта, което е и червената нишка, която преминава през отделните текстове в тази част на дисертацията.

Грижата и съзнателността за разликата между знаещия, умещия и мъдрият получават своята действителност през идеята за компетентността и ангажимента към пораждането на компетентности. Те основателно не може да се осмислят в предметни изрази (изграждане, поражение), а се изтъква, че се отнасят до субектното като субект и резултат на създаване. Обосновава се разликата между "мъдрото" субектно (разумно), от една страна, и "знаещото" и "умещото" от друга. Посочва се идеята за мъдрото и мъдростта от историята на европейската рационалност като израз на идеята за отиване отвъд "знам" и "мога". Спомням си една статия на Благовест Сендов от преди доста години, в която също се прокарваше разликата между информация, която машините могат бързо да обработват, знание и мъдрост, присъщи само на човека като субект. Това се отнася, според мен, и за прословутия ИИ.

В края на тази глава е поставен и въпрос за компетентността и философията от субектно-онтологична гледна точка. Изследват се разликите между знание, умение и компетентност от гледна точка на тяхното разпознаване, измерване, установяване и оценяване.

В Четвърта глава на дисертацията авторът се заема от гледна точка на субектния подход и проективната онтология да обхване няколко важни теми от областта на академичното. Първата от тях е за статута на онтологията като философска академична дисциплина, доколкото статута на онтологията може да бъде оспорван от различни позиции. Авторът иска главните достойнства на онтологията да бъдат запазени и развити и те са : 1/ идеята за академичността като мислене, дискурс и комуникация, основани на концепции, и 2/ идеята за неформалното и неинструментално отношение към онтологизирането, за онтологизирането като грижа за мъдростта. Старите метафизични и днешните информатични онтологии се разглеждат съответно като философски, но неакадемични онтологии (метафизика) и академични, но нефилософски онтологии (формално-логически подредби,

йерархии). Предлага се проективно-онтологично осмисляне на самото академично, проектизира се ставането на академичното от не-академичното. Оценявам позитивно това, че тук Дафов тръгва от логиката като „наука за доказателството“. Тя е в основата на един от „големите преходи“ на онтологията.

Петата глава много по-детайлно се обръща към темите, свързани с иновациите и творчеството. Проективната онтология позволява като водещ стандарт в човешките отношения да се издигне идеята за творчество и проектност. Изискването за проектност е изискване за признаване правото на другия и нуждите на всеки човек.

В последната Шеста Глава на дисертацията се излагат конкретни и практически разяснения за философско-консултативния подход, базиран на проективното онтологизиране. Изброяват се някои от основните форми на проективно философстване – груповата и индивидуалната консултативна работа. Представят се теоретичните основания на проективното онтологизиране като форма консултативно битие, което има валидност за всички форми на философстване, реализиращи се през така нареченото сесионално битие на философията.

В заключението Дафов изтъква, че философията се изправя пред много предизвикателства и те са именно философски, защото изискват една любов, една грижа към мъдростта, към мъдруването, като това изначално човешко битие, което ни позволява да постигаме нови знания и умения.

Бих искал специално да отбележа големият брой публикации на докторанта – седем студии и 11 статии. Всички те представят различни аспекти от съдържанието на дисертационния труд и артикулират в развитие негови основни тези. С тези публикации той значително надхвърля наукометричните изисквания.

Авторефератът представя много добре основните резултати на дисертацията.

3. Научни приноси в дисертационния труд

Научните приноси в дисертационния труд на проф. д-р Веселин Дафов представляват разкриване на нови аспекти и теоретични перспективи в развитието на онтологията, в която област той е истински новатор в идеите и в терминологичния апарат. Неговите формулировки на приносите издават основателното му убеждение за новаторство и творчество.

На първо място, може да се отчете, че в изследването се онтологизира (проектира се) ставането на проектната субектност, на проектното. Предлага се систематизация и типология на субектното и формите на субектност. Включително се изяснява онтологията на творчеството като различно от тази на създаването от една страна, а от друга се показва се показва прехода към иновативното като протоформа на проектното, а след това и към самото проектно. Проектното се мисли от проф. Дафов като това субектно, което не просто създава създаването (в което е достойнството на творческото субектно) в неговата непосредственост, а се заема със самото това ставане на творчеството, създава условията, настройва битието, изправя стандарти, построява дом (и други), в които творческите субектности се пораждат из други, вече налични, творчески субектности, получават своята творческа жизненост в една общност, заедност, съборност именно като вече творци, от които се поражда проектното, в което те биват вече проекти (проектно субектно).

Отнасям се с респект и към втората заявена иновация на изследването на проф. Дафов, а именно обосноваването на ролята на философията като грижа за мъдростта, без която всяка човешка дейност и постижения могат да бъдат сведени до само предметни (обектни) такива и да се заличи достойнството им на субектни произведения. Така той напипва най-съществените характеристики на философското.

Сред най-трудните теми на философията наистина е компетентността, която в дисертацията се разглежда като като мъдрост, позволяваща получаването и постигането на нови знания и умения. Отива се отвъд обичайните за случая нагледи, свързани с човека. Онтологията на компетентността като мъдрост се отнася до всяко субектно – компетентните държава, фирма, отбор, семейство, екип и други.

Несъмнено сред приносите с по-скоро приложно-академично значение следва да бъдат поставени авторски и новаторски проективно академични дейности, в които Дафов е особено активен, каквито са: методът „Философско чудене“ за философия с деца, индивидуално философско консултиране, философски клубове (философски сесии) с възрастни. В дисертацията са прокарани техните теоретични основания.

Към сериозните постижения отнасям и обосноваването на новаторска консултативната услуга „Онтологически изследвания“ („Философски онтологизации) за нуждите на различни субекти – стопански, политически, държавни, общински, различни организации, компании, клубове и др.

Един значим теоретичен принос е обогатяването на онтологията на субектността през навлизането в детайли спрямо конкретните поведения на хората, които способстват (като израз на мъдростта) или обратно – възпрепятстват – възникването, пораждането, самосъздаването, самосътворяването на субектна реалност.

Авторът с основания прибавя към своите постижения и обстоятелството, че не просто в изследването му се дават примери, а се осъществява проективно онтологизиране с оглед на грижата за мъдростта, по теми с актуално значение за съвременността от сферата на социалното, икономическото, образованието, технологиите, политиката.

Всички описани постижения подкрепят амбицията за успешна голяма дисертация по онтология, която чертае нови перспективи и нови пътища в една от най-важните области на съвременното философстване.

Нямам съществени забележки към дисертационния труд като бих препоръчал на автора да помисли за неговото издаване в книга. Може би към нея ще трябва да помисли и за един речник на основни онтологични термини.

4. Преподавателска работа

Отбелязвам преподавателската работа на проф.д-р Веселин Дафов като положителен пример за връзка на научното изследване с академичното развитие. Той е не само водещ последовател и продължител на идеите на проф. Александър Андонов, но и лидер на истински кръг с характер на мисловен колектив, който развива и дава практически живот на идеите за проективна онтология.

5. Заключение

На основание на всичко казано бих искал да изтъкна своето изключително позитивно отношение и подкрепа за дисертационния труд на Веселин Христов Дафов за неговите изключителни постижения в областта на онтологията и осмислянето на историята на философията като заявявам, че убедено ще гласувам за присъждането му на научната степен „Доктор на науките“ в ПН 2.3 Философия.

02.02.2026 г.

Рецензент:

(проф.дн Вихрен Янакиев Бузов,
Философски факултет, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“)